

Ärende: VN/32762/2025

Statsrådet förordning om ändring av 2 § i statsrådets förordning om Folkpensionsanstalten

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

I förslaget om ändring av 2 § 1 mom. i statsrådets förordning om Folkpensionsanstalten vägs två grundrättigheter mot varandra. Å ena sidan handlar det om rättssäkerheten hos de som fattar förvaltningsbeslut. Å andra sidan gäller det rättssäkerheten hos de som mottar förvaltningsbeslut.

I sig är det positivt att beredaren av förordningspromemorian (asetusmuistio) som förslaget bygger på presenterar en heltäckande teoretisk avvägning mellan de olika parternas skyddsintressen. Dock kan lösningen inte anses tillfredsställande då det gäller en så här stor ändring av innehållet i de beslut som FPA fattar. I jämförelse med att förslaget endast omfattar en viss begränsad kategori av beslut - såsom utkomststöd där det främst verkar förekomma problem gällande olämpligt och osakligt beteende - går förslaget ut på att täcka alla beslut. I enlighet med centrala förvaltningsrättsliga principer, inte minst att åtgärder ska stå i rätt proportion till sitt syfte (proportionalitetsprincipen), kan ett sådant här tillvägagångssätt inte anses befogat. Man kan gå ännu längre och hävda att god förvaltning och särskilt rättssäkerheten som tryggas i 21 § i grundlagen begränsas i och med förslaget. Rättssäkerheten förutsätter att mottagaren av beslutet kan bedöma bland annat vilken yrkesbehörighet beslutsfattaren har. Namn, transparens i kompetens, jäv, opartiskhet och andra relaterade frågor har betydelse då man bedömer ifall ett beslut ska överklagas eller inte. Därtill är det klart att bara de som har mer ork, förmåga, tid och resurser att be om beslutsfattarens namnuppgifter kommer att göra det, vilket kan öka ojämlikheten mellan personer och persongrupper. Det kan också påpekas att särskilt frågan om förutsättningar för bedömning av jäv stiger i betydelse då promemorian inte öppnar upp vad som menas med utbildning och anvisning i denna kontext. Därmed är det svårt att bedöma huruvida dessa interna myndighetsåtgärder räcker eller om några ytterligare åtgärder borde implementeras, såsom exempelvis att innehållet i beslut eller i besvärshanvisningar borde vidareutvecklas.

Överlag kan det konstateras att delen av intresseavvägningen som gäller god förvaltning, offentlighetsprincipen, jäv och tjänstemannaansvar är väldigt kortfattad och utvecklad, medan det

som gäller beslutsfattarens privatliv och säkerhet är välutvecklat och omfattande. Detta tyder på att man redan på förhand har valt utfallet - att det att alla beslut (istället för endast vissa) ska anonymiseras är det enda sättet att gå tillväga, och vems skyddsintresse som väger mest - och sedan presenterar motiveringar. Därmed behöver förslaget utvecklas till denna del.

Avvägningen måste därmed balanseras och vidareutvecklas, utan att glömma att även själva substansen i förslaget måste ändras. Det måste gälla endast ett snävt och motiverat undantag i fall där direkt hot har kunnat konstateras, oberoende av om det gäller utkomststöd eller åtminstone vissa fall inom utkomststödet och/eller något annat område. Annat kan man inte förvänta sig av ett förslag som utgör ett klart och tydligt avbräck mot offentlighetsprincipen där alla av oss ska kunna hålla koll på myndigheters agerande - t.o.m. anonymt om vi så vill.

Således behöver lagförslaget ses och granskas ur en större helhet. Vi har också andra tjänstemän som skriver under beslut med sina egna namn inom exempelvis socialservicen och som ständigt är utsatta för hot från både infödda finländare och andra persongrupper. På samma sätt påminner HALI ry i denna kontext om vikten av att upprätthålla och stärka medborgarnas tillit till systemet och myndigheter samt om behovet att utveckla olika sätt för att hantera meningsskiljaktigheter och konflikter på ett sätt som innebär att man inte helt viker sig för hot. Ett sådant tillvägagångssätt riskerar att i längden undergräva demokratin och rättsstaten.

Det som inte heller framkommer av lagförslaget är att det är en del av strategin att automatisera beslutsfattande inom FPA, alltså avhumanisera beslutsfattandet. Det leder till att detta lagförslag kommer att ha följder inte bara för offentlighetslagstiftningen utan även för tjänstemannalagstiftningen.

I fråga om rätten hos de som mottar beslut att bedöma yrkesbehörigheten hos de som handlägger beslut har frågans betydelse stigit i och med att handläggningen inom kontexten för beslutsfattande inom utkomstskyddet, som lagstiftaren uttryckligen ville överföra till FPA, under senare år har gått mot ett anlitande av tradenomer och socionomer samt andra som inte har utbildning inom bland annat socialt arbete, socialrätt och rättsvetenskap. Här har vi ett annat problem i detta sammanhang som inte lyfts fram i promemorian. Istället dras alla beslut över samma kam.

Det här är något som absolut borde lyftas upp till allmän diskussion, behandlas i en större lagstiftningshelhet (vilket bland annat justitieministeriet och Hyvil konstaterade i sina utlåtanden) och inte bara drivas igenom med fart. Justitieministeriet konstaterar också att såväl intresseavvägningen och hur situationen att bedöma och övervaka jäv försämrats för de som mottar beslut, som de alternativa lösningarna som presenteras, görs ganska förenklat. Detsamma gäller korrektheten i juridiska ställningstaganden. Här gäller det särskilt 11 § i offentlighetslagen och på vilken grund FPA kan neka att utlämna information till sådana personer (och vem alla är dessa - inom många förmåns kategorier, såsom utkomststödet, finns en brokig skara individer, allt från personer med psykisk ohälsa och alkoholberoende till personer med neurologiska problem och personer med

funktionsnedsättning) som kan antas använda informationen om handläggaren på ett otillbörligt sätt.

Sist men inte minst kan det konstateras att förslaget utgör en fortsättning i en önskad utveckling, som bygger på att allt fler beslut anonymiseras i praktiken. Exempelvis inom socialservicen har det gällt att socialarbetares handlingsutrymme begränsas av kundstyrgrupper (asiakasohjausryhmä) som kan bestå av läkare, ekonomer eller andra yrkesgrupper (närvårdare, ergoterapeuter, socionomer, hälsovårdare etc.) som inte har en högre högskoleexamen inom det socialrättsliga och -politiska området. Norra Finlands regionförvaltningsverk (27.3.2025 PSAVI/15937/2023) har redan i ett beslut år 2025 konstaterat att det går emot god förvaltning att de som faktiskt fattar beslut i frågan (kundstyrgrupper) är anonyma i beslutet. Sosiaalityöntekijäin liitto gjorde också på hösten 2025 en brottsanmälan (se <https://sosiaalityontekijainliitto.fi/sosiaalityontekijain-liitto-on-tehnyt-rikosilmoituksen-aso-kaytannoista-hyvinvointialueilla/>) om bland annat just denna aspekt.

Avslutningsvis kan det betonas att det är positivt att promemorian i detalj redogör för att god förvaltning i första hand förutsätter att beslutet ska undertecknas. Det framhåller JO och detsamma konstaterar Mäenpää i verket Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet (2024, s. 367). Det verkar dock som att denna utgångspunkt delvis faller i skymundan i den fortsatta analysen efter att beslutsfattarens skyddsintresse har behandlats. Liknande synpunkter om vikten som borde fästas vid god förvaltning samt om proportionalitet och om noggrann avgränsning – däribland att begränsa förslaget till att gälla endast utkomststödet och att även i övrigt mer omfattande och på ett mer varierande sätt beakta långsiktiga samhällskonsekvenser – lyfter även HALI ry fram i sitt utlåtande. Hyvil betonar också vikten av att rättssäkerhet innebär att mottagaren av beslutet får tillgång till alla aspekter som inverkat i bedömningen - och påminner om att beslutsfattarens namn kan i vissa fall ha betydelse. Därmed frågar sig även Hyvil om det inte är så att proportionalitetsprincipen nu överskrids?

Synförbundet är av samma åsikt. Det är bättre att börja snävt, med en del eller hela utkomststödshelheten - och i ett senare skede då man följt med hur läget utvecklat sig göra en ny bedömning. Detta är ett tillvägagångssätt som vore i linje med proportionalitetsprincipen.

Jakobsson Matthias
Finlands svenska synförbund rf

Gärkman Anton
Finlands svenska synförbund rf